

DOI 10.36074/logos-13.12.2024.029

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ НЕГЛАСНОГО АПАРАТУ З МЕТОЮ ВИКОНАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ

Віталій Валентинович Мацак¹

1. кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт

Науково-дослідний інститут публічного права, УКРАЇНА

ORCID ID: 0009-0007-9207-6553

Аналіз міжнародного досвіду використання негласного апарату правоохоронними органами демонструє, що даний метод залишається найефективнішим інструментом у боротьбі з організованою злочинністю в країнах Європейського Союзу. При цьому важливо відзначити, що європейська практика базується на принципі субсидіарності - негласний апарат застосовується виключно у випадках, коли інші методи розслідування виявляються неефективними.

В даному дослідженні проаналізовано міжнародний досвід використання іноземними правоохоронними органами негласного апарату з метою виконання спеціального завдання з урахуванням сучасних тенденцій оперативно-розшукової діяльності за кордоном. Аналіз наукової літератури та іноземного законодавства показав, що цінним для предмета нашого дослідження є досвід країн Європейського союзу (Австрії, Німеччини, Нідерландів, Франції та ін.), бо саме накопичений досвід цих держав, на нашу думку, представляє інтерес для України в контексті її інтеграції до європейської спільноти.

Грунтовне та чітке уявлення про особливості використання негласного апарату за кордоном дозволяє порівняти чинні у світі стандарти оперативно-розшукової діяльності, виявити їх позитивні риси та недоліки, критично оцінити стан національних оперативних підрозділів, а отже, розробити стратегію покращення та вдосконалення оперативно-розшукового законодавства, механізмів реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності.

ABSCHNITT 7.

INSTITUT FÜR STRAFVERFOLGUNG, JUSTIZ UND NOTAR

Традиційні настрої спільноти західного світу, законослухняність громадян, високий рівень правової свідомості допомагають органам правопорядку активно використовувати негласних інформаторів для своїх цілей. Серед основних джерел поліції, що займаються негласним збором оперативної інформації особливе місце посідають таємні агенти, інформатори та довірені особи.

У деяких іноземних країнах (Бельгія, Німеччина, Швейцарія) «таємними агентами» є як приватні особи, так і посадові особи правоохоронних служб [3, с. 2]. Щодо термінів «інформатор», «негласна особа», «конфіденційне джерело», то ці поняття можна вважати тотожними, оскільки їх тлумачення за змістом майже ідентичне.

Оперативна (таємна) спеціальна операція – одна із форм проведення оперативно-розшукової діяльності, що полягає у здійсненні визначеною особою (агентом, інформатором) комплексу взаємопов'язаних і законспірованих дій протягом визначеного часу з метою виконання конкретного завдання [5, с. 13].

На теперішній час використання негласного апарату в оперативно-розшуковій діяльності органів поліції європейських країн залишається найефективнішим методом протидії з кримінальною та міжнародною організованою злочинністю.

Необхідно зауважити, що у переважній більшості країни Європи негласний апарат використовується лише у випадках коли інші методи розслідування виявляються малоефективними або взагалі не дають результату.

Агентурний апарат за кордоном, як правило, використовується для:

- здобуття інформації про кримінальні правопорушення, що готуються або вчинені, проникнення в організовані групи та злочинні організації або оперативне розроблення окремих осіб для встановлення їх кримінально протиправної діяльності, а також фактів учинення кримінальних правопорушень їх зв'язками;
- одержання та фіксації фактичних даних, що можуть бути використані як докази в кримінальних провадженнях;
- виявлення причин і умов, що сприяють учиненню правопорушень, для вирішення інших завдань оперативно-розшукової діяльності;
- розшуку злочинців.

Особливу увагу привертає різноманітність правового регулювання негласної роботи в європейських країнах. Деякі країни мають для цього спеціальні закони (Данія, Угорщина, Італія) [8; 18; 9]. Сеймом Литовської Республіки прийнято Закон «Про кримінальну розвідку» [13; 1, с. 12]. У Польщі

цей вид діяльності регламентується Законом «Про поліцію» [2, с. 358]. У Португалії та Молдові це окремі Закони про боротьбу проти нелегальної торгівлі наркотиками [7; 14].

У ряді країн стосовно негласної роботи спеціального закону немає (Греція, Іспанія, Люксембург). В Люксембурзі незважаючи на відсутність спеціального закону, правоохоронні органи можуть здійснювати негласну діяльність тільки з дозволу відповідних органів та за умов встановлених цими органами. В Хорватії взагалі не передбачено використання агентури правоохоронними органами [5, с. 19-20].

Окрему групу складають країни, які здійснюють негласну роботу на підставі кримінального процесуального кодексу (Чехія, Франція, Словаччина, Словенія) [16; 6; 17; 15].

У Нідерландах [4, с. 249-250] та Норвегії [11] з метою створення відповідного правового поля для негласної роботи прокуратурами цих країн розроблено відповідні директиви. Поліція Німеччини в негласній роботі керується Інструкцією по роботі поліції, а Бельгія – циркулярами Міністерства юстиції [12; 10].

Аналіз форм і методів ведення агентурно-оперативної роботи у країнах Європи свідчить про те, що мета застосування інформаторів (агентів) та сфери їх використання дещо відрізняються. В основному цей метод використовується для протидії організованій злочинності, головним чином – наркобізнесом. На наш погляд, різноманітність сфер використання негласного апарату в закордонних країнах можливо визначити шляхом розподілу їх на такі умовні групи:

1. країни, де негласний апарат використовується для розкриття всіх загальнокримінальних злочинів, по яких докази неможливо здобути іншими методами, а також для розшуку злочинців (Австрія, Угорщина, Люксембург, Молдова, Польща);

2. це країни, де негласний апарат використовується для розкриття злочинів, за вчинення яких законодавством передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк (у Чехії це 8 років та більше, у Данії – від 6 років);

3. країни, в яких негласний апарат може використовуватись тільки при розслідуванні певних видів злочинів. Наприклад Румунія, Португалія (розповсюдження наркотиків); Франція, Італія (розповсюдження наркотиків, фальшивомонетництво); Бельгія, Нідерланди, Норвегія, Словенія (розповсюдження зброї та вибухівки);

4. в деяких країнах використання негласного апарату чітко визначено окремим законом, наприклад в Німеччині.

ABSCHNITT 7.

INSTITUT FÜR STRAFVERFOLGUNG, JUSTIZ UND NOTAR

Стосовно одержання дозволу на проведення спеціального завдання або агентурної операції, то серед правоохоронних органів Європи існує кілька підходів.

Перший, це коли дозвіл надає судова влада (Данія, Естонія, Іспанія, Португалія, Словенія, Чехія). Другий, коли дозвіл надають органи прокуратури (Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Польща).

У деяких європейських країнах такий дозвіл може надаватися як судовою владою, так і прокуратурою (Франція, Німеччина, Словаччина), що можна віднести до третього підходу.

У деяких країнах дозвіл на проведення такої операції надається не судовою владою, а керівником високого рівня правоохоронного органу або митної служби, залежно від того, яка саме служба проводить таємну операцію, як у Великобританії, або МВС, як у Хорватії.

У Греції взагалі лише стосовно приватних осіб, залучених в агентурній операції, вимагається, щоб начальник поліції проінформував, навіть телефоном, відповідного прокурора кримінального суду.

Висновки. Проаналізувавши досвід закордонних країн щодо співпраці оперативних підрозділів з негласним апаратом, можна дійти висновку, що його ефективне використання сприяє оперативно-розшуковій превенції кримінальної протиправності оперативними підрозділами, допомагає вивчати криміногенне середовище, впливати на ті процеси, що відбуваються в ньому, проводити довгострокові (стратегічні) та короткострокові (тактичні) операції, попереджати кримінальні правопорушення тощо.

Використання негласних апарату (агентів, інформаторів) в діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів та спеціальних служб іноземних країн відіграє ключову роль і є найдієвішим інструментом протидії кримінальній протиправності. Загалом методи та форми роботи з негласним апаратом, в деяких випадках, мають суттєві розбіжності з відповідними формами й методами, що використовують оперативні підрозділи в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Албул, С. В. (2016). Досвід країни Балтії у становленні кримінальної розвідки (на прикладі Литовської Республіки). Південноукраїнський правничий часопис, 1, 11-14.
- [2] Банчук, О. А. (Ред.). (2013). Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство. Москаленко О.М. <https://pravo.org.ua/img/books/files/status-policii-banchuk-2013.pdf>.
- [3] НЦБ Інтерполу МВС України. (1998). Огляд практики використання агентів та проведення агентурних операцій у країнах Європи.

- [4] Савченко, А. В. (2000). Використання інформаторів і таємні операції за кордоном (з досвідом роботи поліції Нідерландів). В В. Л. Регульський (Ред.), Теорія оперативно-службової діяльності правоохоронних органів України (с. 249-255). Львівський інститут внутрішніх справ при НАВС України.
- [5] Савченко, А. В., Матвійчук, В. В., Никифорчук, Д. Й., & Співак, В. М. (2005). Міжнародний досвід використання агентури правоохоронними органами держав Європи та США: Навчальний посібник. КНТ.
- [6] Code de procédure pénale. Version en vigueur au 07 novembre 2024. https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?sessionId=613CEBBE0470C55177AFDD90E92E4DA0.tplgfr22s_1?idSectionTA=LEGISCTA000006167520&cidTexte=LEGITEXT000006071154&dateTexte=20200323.
- [7] Code of Criminal Procedure Portugal: Adopted by Decree Law no. 45/96 OF 3 SEPTEMBER 1996. https://www.unodc.org/res/cld/document/prt/law45_html/portugal_law_45_96.pdf.
- [8] Danish Administration of Justice Act. https://www.imolin.org/doc/amlid/Denmark_Administration_of_Justice_Act.pdf
- [9] Decreto legislativo 6 вересня 2011 р., n. 159 Codice delle leggi antimafia e delle misure di prevenzione. (2011). https://www.bosettiegatti.eu/info/norme/statali/2011_0159.htm.
- [10] Federale Overheidsdienst Justitie <http://www.ejustice.just.fgov.be/wet/wet.htm>.
- [11] Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten (Påtaleinstruksen). (2013). https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1985-06-28-1679#KAPITTEL_1.
- [12] Gemeinsame Richtlinien der Justizminister. (nd). <http://home.arcor.de/bastian-voelker/RiStBV.pdf>.
- [13] KRIMINALINĖS ŽVALGYBOS ĮSTATYMA 2012 m. spalio 2 d. Nr. XI-2234. <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.434526?jfwid=q8i88mifd>.
- [14] LEGE Nr. 382 din 06.05.1999 cu privire la circulația substanțelor stupefiante. (1999). https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108388&lang=ro.
- [15] Republic of Slovenia Ministry of the Interior POLICE. https://www.policija.si/eng/about_the_police/legislation.
- [16] Zákon č. 141/1961 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961141#p158e>.
- [17] Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok. https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005_301.
- [18] 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről. (1994). http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=21269.283211.